

Brexit je samo zunanji izraz zamujenih priložnosti za management

Denis Sabadin

7. Val 29. 03. 2019, 06.00

Izstop Velike Britanije iz EU vse bolj postaja farsa. Nepopustljivost evroskeptikov, nezadovoljstvo poražencev globalizacije in neravnovesja v britanski družbi so vidiki, ki vplivajo na brexit, ugotavlja profesor na Primorski univerzi dr. Matjaž Nahtigal.

Dr. Matjaž Nahtigal

opozarja, da slovenski družbi manjka medsebojnega zaupanja, transparentnosti in sposobnosti za sodelovanje na vseh ravneh. Foto: Zdravko Primožič/FPA

Proces oddaljevanja Velike Britanije od Evropske unije se vedno bolj zapleta, hkrati pa se približuje razpletu. Katera je glavna značilnost brexita?

“Predvsem to, da je celoten proces ugrabljen s strani brexitarjev, podpornikov izstopa Velike Britanije iz EU. Da bi se razprava osredotočila na prihodnost in okrevanje evropske in britanske družbe po veliki finančni in gospodarski krizi, bi morala biti veliko bolj usmerjena v to, kako vzpostaviti

EU, vse njene članice in njene regije na takšen način, da bi bile bolj vključujoče, bolj uravnotežene, bolj trajnostno naravnane in temelječe na znanju. Ekonomija in gospodarstvo ne bi smele temeljiti zgolj na enem prevladujočem modelu razvoja, ki bi veljal za vse članice EU, temveč bi dopuščale in podpirale obstoj raznolikih inovativnih modelov. Žal je v tem smislu razprava ob izstopu Velike Britanije zamujena priložnost. Velika Britanija je tako kot EU v času krize in po njej prisegala na varčevanje in soglašala z vsemi ostrimi varčevalnimi ukrepi, ki so razgradili evropske socialne modele, sedaj pa brexitarji jezdijo na valu nezadovoljstva velikega dela prebivalstva. To je tudi upravičeno, saj so države veliko denarja vložile v pomoč finančnim institucijam, zelo malo denarja pa je šlo za razvoj malih in srednjih podjetij, za izobraževanje, za krepitev javnih servisov v EU in VB. Zato imamo zdaj situacijo, ki ni dobra za nikogar, razen za privilegiran del gospodarstva, korporacije, njihove delničarje.”

Razkorak med naprednim in deprivilegiranim delom družbe

Ampak tudi velike korporacije in multinacionalke napovedujejo odhode iz Velike Britanije v preostanek EU v primeru, če bi prišlo do brexita. Tudi velika podjetja so med tistimi, ki bi z brexitom izgubila?

“Dodatna težava britanskega gospodarstva in družbe je, da sta se zelo močno specializirala na finančni sektor. V Cityju, finančnem središču VB, so glasovali za obstoj v EU, vendar je na referendumu o izstopu prevladalo mnenje ljudi iz drugih delov države. Srednjevelika mesta v Angliji, ki so doživela veliko stagnacijo v zadnjih desetletjih, so bila tista, ki so glasovala za izstop misleč, da bodo s tem glasovali proti Cityju in enormni koncentraciji finančne in gospodarske politične moči v Londonu. A imajo v Cityju na razpolago tolikšne institucije in resurse, da se jim prihodnosti ni treba bati. Vsi ostali bodo plačali višjo ceno za izstop iz EU, multinacionalke pa se bodo nekoliko reorganizirale, realocirale svoje dejavnosti in se prilagodile na nove razmere, drugi deli družbe in britanskega gospodarstva pa bodo imeli več težav.”

“Tako brexiterji kot Trump in drugi populizmi jezdijo na valu nezadovoljstva nad elitami zaradi notranjih neravnotežij in odsotnosti bolj vključujočega razvoja.”

Odziv prebivalstva in volilcev na stanje družbe in gospodarstva v Veliki Britaniji je torej očitno podoben tistemu v ZDA. Tudi tam so ameriško podeželje in industrijsko obubožana središča glasovali proti

gospodarski in finančni eliti na vzhodni obali in Kaliforniji s tem, da so dali glas Trumpu, ki je z najbolj populističnimi slogani udrihal proti establišmentu.

“Vzporednice so tako med brexiterji in Trumpovo desnico, kakor tudi s populizmi drugod po Evropi. Vsi ti na eni strani jezdijo na valu nezadovoljstva nad elitami zaradi notranjih neravnotežij in odsotnosti bolj vključujočega razvoja, hkrati pa tudi nad procesom močne hierarhične sedimentacije skupnega trga. Zato pride do zelo velikega razkola med naprednim delom družbe, ki ima dostop do vseh potrebnih virov, kapitala, tehnologij, znanj, izobraževalnih priložnosti in med vedno večjim številom prebivalstva, tako v ZDA kot v VB ali EU, ki ima vedno manj teh možnosti. Kvaliteta dostopnosti javnih storitev se oži, manevrski prostor držav, da bi intervenirale v času krize, se niža, in ljudje na različne načine izražajo svoje nezadovoljstvo. Populisti so to nezadovoljstvo izkoristili tudi zato, ker na drugi strani ni artikulirane, alternativne, pozitivne vizije razvoja EU in mednarodne skupnosti zahodnega sveta.”

Ko zremo od daleč na EU in Bruselj, se nam dozdeva, da želja in glasovi po drugačni politiki, ki bi bila bliže državljanom, so, a implementacija teh idej izrazito šepa?

“S tem se strinjam. V času trajajoče krize je bil prevladujoči odgovor zategovanje pasu, ponotranjenje varčevalnih ukrepov in ekonomska ortodoksija, da naj bi nevidna roka trga sama po sebi poskrbela za okrevanje. To se ni zgodilo, manjkala je progresivna intervencija na strani ekonomike ponudbe in ekonomike povpraševanja, ki bi okrepila priložnosti za novi zagon majhnih in srednjih podjetij, startupov. S tem bi povečali razvojne možnosti na vseh področjih izključenih regij, omogočili bi dostop do inovacij za nove razvojne strategije in priložnosti, ki jih imenujemo ekonomija znanja, industrializacija 4.0 in podobni sinonimi. To bi pomenilo dodatne institucije, inovacije, ustvarjalnost, decentralizirano strateško koordinacijo novih razvojnih pobud, te priložnosti pa bi razširili na vse izločene dele prebivalstva, podjetništva, podeželja, krepili bi infrastrukturo, dostopnost do izobraževanja, lokalno trošenje, nove institucije, vse to, kar danes močno primanjkuje velikemu številu evropskih regij, kar ustvarja zelo velike napetosti. Brexit je samo zunanji izraz, nekakšen vrh ledene gore zamujenih priložnosti in ekonomske ortodoksije, temelječe na varčevanju. Evropa varčuje, ZDA troši, Kitajska investira in se razvija.”

“Glavna težava Velike Britanije pri brexitu je zelo slabo upravljanje procesa s strani vlade in Therese May, ki ni pravočasno vzpostavila komunikacije z britanskim parlamentom, opozicijo, Škotsko, Severno Irsko in javnostmi.”

Nemčija izvaja zelo inovativne razvojne politike

EU bi torej iz krize, v kateri se je znašla, lahko izšla tako, da bi se decentralizirala v pomenu načina razvoja in vodenja ekonomskih politik, s tem pa bi hkrati kot zbir vseh entitet postala močnejša?

“Na eni strani bi na decentralizirani način sprostila razvojne pobude, podjetniške zamisli, okrepila delovanje civilne družbe na veliko bolj vključujoči način, krepila lokalne skupnosti, dajala pobude od spodaj navzgor. Na drugi strani bi od zgoraj navzdol lahko krepili evropski socialni model, prilagojen za 21. stoletje, to je krepitev izobraževalnih priložnosti, vseživljenjskega učenja in usposabljanja za vse evropske državljane. Hkrati bi obstajale različne pobude, temelječe na primerjalnih prednostih različnih regij, skupno specifično pa bi krepili z evropskimi socialnimi stebri. Tega v času finančne krize niso naredili, tako da so državljani v največji meri ostali prepuščeni sami sebi.”

Gre torej za nezaupnico nemškemu modelu izhoda iz krize, v katerem je bilo zaukazano strogo spoštovanje finančnih pravil in upoštevanje ekonomskih kazalnikov?

“Lahko bi ga tako imenovali, čeprav Nemčija počne ravno stvari, ki jih pridiga drugim članicam EU. V nekaterih svojih deželah izvaja zelo inovativne razvojne politike, krepí srednja in mala družinska podjetja, raziskovalni sektor, ki sodeluje z velikim številom nemških podjetij. Zato je Nemčija to krizo bolje prestala kot druge države in je zaradi ustvarjalnih, inovativnih politik veliko bolj konkurenčna.”

“Po vstopu v EU se je izkazalo, da je bil prav ta vstop cilj, ne pa, da bi to bil samo način, kako okrepiti svojo možnost, priložnost, da bomo razvili Slovenijo še na višjo raven.”

Saj nihče Francozom ali Italijanom ne preprečuje, da bi uvedli podoben model razvoja kot Nemčija.

“Za vse navedene, tudi za Nemčijo velja, da vzpostavljajo dualno družbo. V vseh omenjenih državah, tudi Veliki Britaniji, imajo sektorje gospodarstva, ki so tehnološki napredni, zazrti v procese globalizacije in zahtevajo delovna mesta z visoko dodano vrednostjo, a je na drugi strani veliko gospodarskih družb, ki delajo na tradicionalen način, brez ustreznih spodbud za

tehnološki razvoj, za usposabljanje, s čimer bi lahko preskočili v ekonomijo znanja.”

Prav Nemčija je pri tem še najbolj uspešna?

“Do določene mere. V nekaterih regijah je, v drugih, predvsem v deželah nekdanje vzhodne Nemčije, pa ne. Prav letos praznujemo 30. obletnico padca Berlinskega zidu, ki je bil zelo pokroviteljski in je razgradil prejšnje družbene sisteme, znanja iz zahoda pa ni razpršil. Zato se velik del vzhodnih Nemcev počuti odrinjenih od teh priložnosti, kar se kaže v porastu populizma in višji podpori strankam, kot je AfD. Zgolj tradicionalno pošiljanje čekov socialne pomoči na dom je zelo šibka socialna politika in spada v 20. stoletje. Ljudje bi morali dobiti druge priložnosti, da se lahko aktivno vključijo, da se postavijo na lastne noge, povežejo in ekonomsko ter družbeno emancipirajo.”

Iz Maribora do Harvarda in Kopra

*Štajerec iz Ruš pri Mariboru, ki v zadnjih letih živi v Medvodah pri Ljubljani, je že nekaj let izredni profesor za področje prava na Fakulteti za management Univerze na Primorskem. Ukvarja se s pravom, reformami in tranzicijo v državah Srednje in Vzhodne Evrope. Predava pet predmetov, med drugim tudi o pravu gospodarskih družb in delovnem pravu. 50-letni **Matjaž Nahtigal** je po diplomi na ljubljanski Pravni fakulteti doktoriral iz prava na elitni univerzi Harvard. “Lahko rečem, da so bila moja predznanja in podlage tako iz srednje šole kot iz fakultete dovolj dobre in široke, da sem se lahko brez težav vključil v proces izobraževanja. Tako sem lahko v tem povsem mednarodnem okviru lahko dobro napredoval,” pravi o izkušnji v ZDA. Zatem se je takoj vrnil v Slovenijo, ko ga je pokojni dr. Janez Drnovšek povabil v svoj kabinet.*

“Drnovšek je bil vrhunski politik, ki je deloval tudi spravno in vključujoče. Imel je poudarjeno mednarodno dimenzijo razumevanja konteksta Evropske unije in procesov globalizacije. Dejansko je bil sposoben odprtosti delovanja, poslušanja argumentov iz različnih zornih kotov in iskanja primernih rešitev. Od takrat dalje v slovenski javnosti zmanjkuje pripravljenosti na proces kolektivnega učenja, kultura dialoga razprav je zelo padla in resno destimulira razvojne razprave,” se spominja Drnovška. Veliko se ukvarja tudi z ekonomskimi procesi, čeprav se ne prišteva med podpornike nobene od znanih ekonomskih šol ali doktrin.

Globalna neravnotežja kličejo po novih pravilih

Ali je evropski model s socialnimi pomočmi in zagotovljenimi zaposlitvenimi in okoljskimi standardi dolgoročno sploh vzdržen in možen v primerjavi z drugimi deli sveta, kjer proizvajalcem ni potrebno skrbeti za tako visok standard zaščite delavcev, okolja, varnosti?

“Res je, da so tudi omejitve s pravili na globalni ravni takšne, da ustvarjajo globalna neravnovesja, ki se kažejo v trgovinsko-finančnih presežkih in primanjkljajih po svetu. Vsi prej naštetih modeli, ameriški, ki temelji na velikem notranjem trošenju in zadolževanju, kitajski, temelječ na nizkih socialnih in okoljskih standardih ter na izvozu, in evropski model, ki je krizo prebrodil v veliki meri zaradi izvozne naravnosti svojega gospodarstva, so modeli, ki ustvarjajo globalna neravnotežja. EU se sicer zavezuje multilateralizmu, a bi moral ta biti osmišljen za potrebe 21. stoletja. Vse to kliče po novih pravilih, ki bodo spravila pod nadzor multinacionalke, vključno z obdavčevanjem, spoštovanjem delovnopравnih standardov in bodo omogočala vključujoč razvoj manj razvitim regijam in predelom. To je po mojem mnenju največji izziv in pričakovali bi, da bo EU vodilna sila pri zagotavljanju novih mednarodnih pravil. A vidimo, da svoje trgovinske sporazume sklepa na zelo tradicionalen način, poskuša si zagotoviti čim večje izvozne deleže in zato je pripravljena tudi sprejeti nižanje regulatornih standardov.”

Zakaj se EU in evropske elite ne odzivajo na te probleme?

“Ker so v veliki meri zadržani v dobrobiti globalizacije in se ne zavedajo dovolj dobro revščine in brezperspektivnosti v drugih delih sveta. Poleg tega pa jim tudi manjka vizionarstva. Nove generacije evropskih voditeljev ne dosegajo vizionarstva tvorcev prve generacije EU. Razprava pred evropskimi volitvami bi morala biti bolj usmerjena v to, kako na novo vzpostaviti alternativne modele globalizacije, ki bodo delovali za mnoge, ne zgolj za peščico. To bi bil pravi odgovor na brexitarje, populizme in globalna neravnotežja.”

Elite, ki niso sposobne oziroma si ne želijo ustvariti nekega novega modela razvoja, pa bodo dobile plačilo za pasivnost na evropskih volitvah. Se zaradi tega prebivalstvo v deprivilegiranih regijah znotraj EU obrača k strankam, ki nasprotujejo EU in klasičnim liberalnim vrednotam?

“Ampak populizem in demagogija ne predstavljata nobene bližnjice do okrepljenega socialno-tržnega gospodarstva, do okrepljenih demokratičnih procesov odločanja na vseh ravneh: lokalnih, nacionalnih, nadnacionalnih.

Populizem ne ponuja nobene kredibilne vizije ekonomskega razvoja, privatizacije.”

EU ne moremo očitati nepopustljivosti

Če se znova vrnemo v Veliko Britanijo, ki je bila vedno simbol liberalne demokracije v smislu tekmovalnosti političnih idej. Zakaj je prišlo v Londonu do krize demokratičnih procesov?

“Najprej je VB napravila velik zasuk v thatcherizmu, nato pa je nadaljevala z Blairovo tretjo potjo, ki je bila križanec med anglosaksonsko tržno fleksibilnostjo in ohranjanjem evropskih socialnih pravic 20. stoletja. Vendar pa je šla ta tretja pot vedno bolj v smer nekritičnega priklanja globalizaciji in velikim finančnim institucijam. Brexitarji so le prevzeli tisto, kar sta Thatcherjeva in Blair tlakovala desetletja prej. Pri tem so ustvarili vizijo globalne Britanije zunaj EU, ki naj bi ji bilo tako boljše, čeprav v svojem oportunizmu predvsem skrbijo za svoj interes. Brexitarji želijo škodovati razvoju progresivne EU, podobno kot si želijo Trumpova Amerika, Putinova Rusija, tudi Kitajska, zato je EU še v šibkejšem mednarodnem položaju, kot je bila pred finančno krizo. V sami VB pa obstajajo tudi lexiterji. Ti si v krogih leveice okrog Corbyna prizadevajo za izstop iz EU zaradi prepričanja, da nujno potrebne ekonomske in socialne rekonstrukcije, torej Corbynovega programa, ni mogoče izvesti znotraj EU, ker naj bi bila pravila EU preveč toga.”

Na koncu pogajanj o izstopu je po vseh kompromisih in protipredlogih ostalo nerešeno vprašanje zgolj irska meja oziroma irsko varovalo. Ali je res to jabolko spora pri brexitu ali je jedro spora drugje, pa samo politiki prikazujejo to kot jedro spora?

“Bolj se nagibam k temu, da je to zgolj zunanji izraz vseh negotovosti, kako naj se britanska družba in politika reorganizirata. Kaže na dolgoletno odsotnost bolj pluralnih razprav o alternativnih razvojnih strategijah. Desetletja se je ponotranjila ideja, da ni alternativ, zdaj pa se dogajajo tako neverjetni preobrati, ki jih spremljamo iz dneva v dan.”

Ali je želela EU z nepopustljivostjo kaznovati VB, ki je pomislila na odhod iz zveze, ter dati nedvoumno sporočilo ostalim državam oziroma političnim gibanjem, ki razmišljajo o ohlapnejših vezeh z Brusljem?

“Načeloma morda to celo drži, a v tej konkretni situaciji EU ne moremo očitati nepopustljivosti. Postavlja se namreč nasploh vprašanje evropske

integracije kot take. Najprej je potrebno izpostaviti, da so brexitarji podcenili sposobnost doseganja soglasja evropskih članic. Verjetno so računali, da bodo v času pogajanj izkoriščali razlike med evropskimi članicami, a so se v tem ušteli, saj je EU pokazala veliko večjo stopnjo enotnosti, kot so jo od nje pričakovali. Pokazalo se je, da ko EU govori enotno, ima zelo veliko vlogo in pomen v mednarodni skupnosti. Tudi sicer EU v pogajanjih o brexitu težko karkoli očitamo. Ravnala je v skladu s pravili, s 50. členom pogodbe, ki je bil izpogajan v obdobju preoblikovanja Lizbonske pogodbe na pobudo pretežno britanskih članov konvencije o prihodnosti EU. Britanska stran pozna zelo dobro postopek in pravila izstopa. EU je bila, vključno z Veliko Britanijo, nepopustljiva do Grčije, ki je bila v bistveno slabšem in šibkejšem položaju. Glavna težava VB pri brexitu pa je zelo slabo upravljanje procesa s strani vlade in Therese May, ki ni pravočasno vzpostavila komunikacije z britanskim parlamentom, ker se je zelo zanašala na podporo brexiterjev in svoje konzervativne stranke. Ni komunicirala z laburisti, sklicala je predčasne volitve, na katerih je skoraj zmagal Corbynov novi program. Ni bilo komunikacije z britanskimi javnostmi, z različnimi pogledi na Severnem Irskem, Škotskem. Zanašala se je, da bo postopek tekel gladko, po zgodovinskem porazu na prvem glasovanju pa je vlada pristala v zelo šibkem položaju, izgubila je svojo kredibilnost in integriteto znotraj svoje stranke, javnosti in pri evropskih partnerjih. Zaradi tega je situacija zelo težka, odgovornost pa je pretežno na britanski strani. Dokler VB jasno ne pove, kaj sploh želi, EU ne more storiti ničesar. Gre za primer slabega taktičnega in strateškega pristopa pri tako velikem zalogaju, kot je brexit."

Slovenski pravni sistem je prenormiran

Kaj lahko Slovenija pričakuje od brexita? Kaj to pomeni za naše gospodarstvo?

"To zagotovo predstavlja določen pretres, ne glede na to, v kakšni obliki bodo izvedli brexit. Kratkoročno bo to vplivalo na položaj slovenskih dobaviteljev nabavnih verig večjih podjetij, dolgoročno pa se bo našel način, kako delovati naprej, tako da bosta na preizkusu moč in vitalnost slovenskega gospodarstva."

Ali je res, da je slovenski pravni sistem preveč birokratiziran, tako da se morajo podjetniki namesto z razvojem produktov in trženjskih poti ukvarjati s pravnimi normami?

“Strinjal bi se, da je pravni sistem v Sloveniji prenormiran. Zavzemanje za poenostavljanje še ne pomeni, da se zavzemam za nižanje zaščitnih standardov, vendar pa je veliko pravil, ki so bila sprejeta v zadnjih letih. Na tem področju smo spet šli v smer birokratske inercije, ki ne povečuje ne kvalitete ne delovanja javnega sektorja in ne krepi tržnega delovanja, podjetništva. Vendar pa mora biti zmanjšanje uredb in pravil izpeljano na uravnotežen način.”

Kaj bi morala država oziroma politika narediti, da bi bilo poslovno okolje v Sloveniji bolj prijazno?

“Prva poteza bi bila zaposlovanje v državni upravi na meritokratski način, glede na znanje, sposobnosti, ambicije. Naslednja poteza bi moral biti pristop k strateškemu decentraliziranemu koordiniranju aktivnosti javnega in zasebnega sektorja. Potrebno pa bi bilo narediti tudi konec nekritične razprodaje državnega premoženja pod prisilo, saj si s tem dolgoročno slabimo ekonomsko in davčno bazo.”

Kaj bi bilo treba narediti z bankami?

“Določen del finančnih institucij mora zagotovo ostati v slovenskih rokah, tako da bo podpiral razvoj slovenskih gospodarskih subjektov, start-upov in tehnološki razvoj. Majhne, odprte države, kot je Slovenija, potrebujejo močan finančni sektor, ki bo sposoben financirati tehnološki, nacionalni, podjetniški razmah.”

Po vstopu v EU smo zaspali na lovorikah

Eden izmed predmetov, ki jih predavate na Fakulteti za management, je tudi Pravo in etika za menedžerje. Kaj pri tem predmetu učite študente?

“Študente poskušam postaviti v čimbolj realno vlogo in dileme, ki jih srečujejo menedžerji v javnem in zasebnem sektorju, ko so pod pritiskom mnogih interesnih skupin. Učim jih, kako naj se odločajo, da bodo ohranili zavezanost dolgoročnemu razvoju podjetja. Iščemo primere iz prakse, tudi iz slovenskega gospodarstva v času tranzicije.”

Ali bi podobne vsebine o etiki v poslovnih odnosih morali poznati tudi vodilni menedžerji v slovenskih podjetjih?

“Kar precej tega v našem prostoru že obstaja. V različnih strokovnih združenjih obstaja veliko razprav o etični razsežnosti delovanja, o nasedlih finančnih zgodbah in upam, da smo se iz tega veliko naučili. Danes je tega

zavedanja precej več, žal je hkrati za nami tudi veliko izgubljenih priložnosti.”

Dotaknimo se še vašega sodelovanju v kabinetu Janeza Drnovška. Kako bi primerjali tedanjo slovensko politiko s sedanjo?

“Tisto obdobje je zaznamovala zavezanost približevanju EU. Že v letih pred krizo je prevladalo zadovoljstvo nad vstopom, spanje na lovorikah, kot družba smo se prehitro zadovoljili z uspehom. Podcenili smo hiter razvoj globalizacije, vzpon kitajskih velikanov, ki ogromno vlagajo v tehnologijo, izobraževanje, razvoj. Premalo spremljamo napore drugih družb in predobro smo ocenjevali svojo vlogo v EU, v kateri smo danes malo opazni. Tudi ob krizi smo podcenili vrsto elementov, tako mednarodne finančne trge kot svoj položaj. Tudi danes ne delujemo kot dobro organizirana, vključujoča transparentna družba. Prepuščeni smo na milost in nemilost mednarodnim finančnim trgov, česar v preteklosti ni bilo. Še vedno sem prepričan, da je potencial slovenske družbe, tako v podjetništvu, javnem sektorju, na univerzi večji, kot ga znamo trenutno izkoristiti. Sposobni smo opraviti velik strukturni preboj, večji, kot nam ga je uspelo v zadnjih 30 letih. ”

Prav to pomanjkanje samoiniciativnosti slovenske države je ena večjih pomanjkljivosti. Zakaj smo praktično ostali brez zunanje politike, temveč samo capljamo za Brusljem, multinacionalkami, EU-jem?

“Ko smo vstopali v EU, smo imeli za cilj, da bomo aktivno sooblikovali evropsko politiko. Po vstopu pa se je izkazalo, da je bil prav ta vstop cilj, ne pa, da bi to bil samo način, kako okrepiti svojo možnost, priložnost, da bomo razvili Slovenijo. Danes vlada zelo velika letargija, ti kadri so se razpršili, porazgubili, pri nas se tudi sicer zelo slabo dela z načrtovanjem karier, spodbujanjem, ljudi, ki gredo v tujino, se premalo izkorišča. Predvsem pa slovenski družbi manjka medsebojnega zaupanja, transparentnosti in sposobnosti za sodelovanje na vseh ravneh. Slovenska družba je zelo neuravnotežena in fragmentirana, zato je razvoj nekako stihijski.”

Kako naj se Slovenija pozicionira znotraj EU? S kom naj se najbolj povezuje?

“Z vsemi tistimi državami in družbami, ki si prizadevajo za vzpostavitev socialno-tržnih, naprednih gospodarstev, na znanju temelječih, ki si prizadevajo za vključujoč gospodarski in socialni razvoj in ki podpirajo pluralno ter odprto družbo. Te pa niso vedno iste in se spreminjajo.

Slovenija lahko deluje odprto in načelno, sodelovati pa mora z mnogimi državami.”

[matjaž nahtigalbrexiteupriložnostislovenija](#)